

Janez Rotar

PRIOPĆAVANJE UJEVIĆEVIH PJESAMA I
MOGUĆNOST NJIHOVE RECEPCIJE
U SLOVENACA

Pri praćenju recepcije Ujevićeva pjesništva između dva rata u Slovenaca valja imati na umu dva generacijska preokreta, krenemo li od godine 1920, od prve Ujevićeve pjesničke zbirke. Prvi preokret ima zapravo značaj dijaspore. Književnici i publicisti iz razdoblja moderne i neposredno nakon rata bili su politički i idejno izrazitije usmjereni i motivirani, pa se to odražavalo i mjestom i načinom priopćavanja odnosno pisanja članaka i prikaza iz drugih književnosti u nas.¹ Izvješ-

¹ To je znakovito i za samoga ranoga Ujevića, do 1918. godine. U njegovim narodnopolitički motiviranim djelima iz takvih se pobuda pojavljuju odlomci o Slovincima, npr. o *Preporodu* i o *Župančiču*, uz sadržajni prijevod početka Župančičeve preporodovske pjesme *Kovaška*. — Usp.: *Slovenački Preporod*, SD X, 86 prvi put objavljeno 1912.

Ovdje valja pripomenuti da je najveći dio obrađivanoga gradiva registriran u *Sabranim djelima Tina Ujevića* (urednici Dragutin Tadijanović, Mi-

tavalo se i o najmlađima, npr. o Krleži, ali je to obavještavanje ispalo nekako pokroviteljsko (Zofka Kveder) ili profesorsko (Fran Hešič), te je već u osnovi nosilo nesporazume.

Mlađi i najmlađi publicisti koji su tek počeli objavljivati nakon svršetka rata bili su izrazito literarno usmjereni, a ne više narodnopolitički, i njihov se interes upućivao eminentno estetskim pitanjima najnovijega književnog stvaranja. Tu se pak pojavljuje drugi preokret. Prvi valovi modernizama u znaku su nekakvoga općega dinamizma, što je uostalom karakteristično za književni razvoj u Europi i u nas. Tim se pitanjima najviše posvećivao ekspresionistički pjesnik Miran Jarc, koji je svoj slavistički studij, nezavršen u Ljubljani, započeo 1919. u zagrebačkom slavističkom seminaru. Kasnije, iz perspektive, piše 1927. godine o razbuktalu književnom životu prvih poslijeratnih godina. Pjesnici su bili, kako veli, »srditi obtoževalci kajnovske greha... Lirika je prenehala biti samo 'lirika', postala je orožje, ki je rušilo trhle spomenike starega pokolenja. To je bil čas, ko so se izkresali izrazi: Duša, Duh, Bog, Obup, Smrt, Laž, Jaz, Zavest, Kozmos, Kaos...«² Drugim riječima, prema Jarčevu ogledu iz godine 1927. pjesnici kao što su Krklec, Cesarec, Krleža, bili su borci za ostvarenje »vječnosne pjesme«. Ali čovjek kojemu je dinamični život porušio temelj zanosi se beznađem i izražavao se razgrađenim pjesničkim oblicima: »Bilo je to pravzaprav samo veliko brezdomstvo, večno romarstvo z grozno zavestjo, da ni nikjer hrama spokojstva, da ni Boga za te uporne ahasverje. Na obzorju se je prikazal strahoten obraz smrti, ki je pretiła objeti vesoljstvo..., ali objela je samo one razbolele bojevnike, ki so s svojo strogo miselno upornostjo zrasli v območju blodenj in blaznih obsedenosti, v katerih se je zgrudila utrujena duša.«³

Slovenski pjesnik i kritik dakle sudi da je ondašnje kolektivno čuvstvovanje i mišljenje zapravo škodilo lirici, dok se nakon ove kratkotrajne faze pojavilo otvaranje širega obzorja. Zajedno s novim mogućnostima osmišljavanja ljudskoga bitka počeli su se javljati poticaji i porivi za opće, to jest cjelovito doživljavanje, izražavano zatvorenim oblicima, čak i sonetom. Pjesnik Jarc u ogledu o suvremenoj lirici zaključuje godine 1927. da »gremo v obdobje uravnovešenja in zakonitosti na novi ravni življenja« te dodaje da najkarakterističniji izraz ovoga nastajućega smjera nalazi u »Ujeviću, Krklecu in Kovačeviću.«⁴

roslav Vaupotić, Nedjeljko Mihanović, Dubravko Jelčić; Znanje, Zagreb 1964—67), te da su od neprocjenjive vrijednosti za proučavanje Ujevićeva opusa. Piscu su ovih redaka pored bibliografija kao krajnje pouzdani i dragocjeni poslužili registri imena u XVII. knjizi, što ih je pripremio Miroslav Vaupotić, kao i originalno zamišljen i iscrpno izrađen »currilucum vitae«, tj. *Kronologija Tina Ujevića* (XVII, 485—536), što ju je izradio utemeljitelj kritičkih izdanja hrvatskih književnika, pjesnik i znanstvenik Dragutin Tadijanović.

² Miran Jarc, *Iz sodobne srbohrvatske lirike*, »Dom in svet« LX, 1/1927, str. 45—47.

³ *Op. cit.*, str. 45.

⁴ *Op. cit.*, str. 45.

Ovaj drugi zaokret mogao je Jarc pratiti izbliza u slovenskoj lirici, a gotovo jednako dobro obaviješteno i u hrvatskoj; i kao da je još 1921. naslućivao ovakav razvoj. Ovo je naime opravdano tvrditi na temelju njegovih ogleda o lirici 1921. i 1922. godine, i to o hrvatskoj, o srpskoj, kao i o slovenskoj. Prvi opširniji ogled objavio je u siječanjskom broju »Ljubljanskoga zvona« 1921,⁵ kada piše o lirici Krležinoj, o »Plamenu«, o Cesarčevim *Stihovima*, o Krklecu i o Andrićevu *Ex Ponto*, pa o Ljubomiru Miciću, o Crnjanskom i Puriću, o Glumcu i o Bojićevim *Pesmama bola i zanosa*. Dok ovdje Ujevića nije ni spomenuo — ma da mu je prvenac već bio izišao —, tri mjeseca kasnije u »Domu in svetu« objavljuje kritiku *Leleka sebra*.⁶ Godinu dana kasnije pjesnik Jarc pod pseudonimom objavljuje prikaz zbirke *Žalostne roke* religioznokozmičkog ekspresionista Antona Vodnika.⁷ Moglo bi se tvrditi da Jarčev opširni ogled o hrvatskoj i srpskoj lirici godine 1921. nije bio okvir njegovu prikaza Ujevićeva prvenca tri mjeseca kasnije. Naprotiv, po terminologiji, pojmovima i po misaono sadržajnim odrednicama bliže i blizu je njegovu napisu o lirici Antona Vodnika iz godine 1922.

Po čemu u prvom redu Jarc godine 1921. luči Ujevićevu liriku od pjesništva pokoljenja ispunjena »kolektivnim dinamizmom« ili od »deklamatorske lirike«, kako o njoj reče skoro petnaest godina kasnije Tine Debeljak u ogledu-portretu Tina Ujevića?⁸

Ujevićeve pjesme u prvcu Jarc prikazuje kao »heredijevski stih, klasicizam«, koji da svojom erotikom podsjeća na starotalijansku liriku. Ali kao posebnu odliku, kao antitezu razgrađenome pjesništvu »kolektivnoga osjećanja«, nalazi u Ujevićevu umijeću da pojedinom pjesmom cjelovito umjetnički sintetizira pojedine doživljaje. »Značilno za Ujevićevo poezijo je sintetiziranje doživljajev. Sonet ne obdeluje le posameznega gotovega hipa duševnosti (impresionizam), temveč to, kar je tipično (Prešeren). Zato je tudi povsem razumljivo, da je pesnik ljubil Ketteja, ki mu je posvetil sonet.«⁹ Jarc u cjelini navodi sonet *Dah te ističe sintagmu On je sam i dubok s početka drugog katrena*.

Dijalektičko poimanje životnih zakonitosti mladoga Jarca usmjeravalo ga je i u raščlanjivanju književnoga razvitka. »Življenje se je razvijalo v ritmu večne zakonitosti in tvorilo novo obliko, ki naj bo dom novemu obdobju. Če se ozrež nazaj, se je to tiho prerojevanje odigralo v kratkem premoru, ki je značil za liriko krizo... Prehod pa

⁵ Miran Jarc, *O novejši srbohrvaški liriki*, »Ljubljanski zvon« XLI, 1/1921, str. 35—44.

⁶ Miran Jarc, *Augustin Ujević: Lelek sebra*, »Dom in svet« XXXIV, 6—7/1921, str. 169—170.

⁷ Vladimir Logar [Miran Jarc], *Anton Vodnik: Žalostne roke*, »Slovenski narod«, br. 223.

⁸ Tine Debeljak, *Tin Ujević (portret)*, »Dom in svet« XLVIII, 4/1935, 221—226, 5/1935, str. 286—290.

⁹ Bilj. 6, str. 169.

je bil silno zanimiv, saj je tako rekoč znova potrdil staro prisposodob o človekovem napredovanju, ki da se vrši v znamenju spiralne linije.«¹⁰

Druga temeljna misao koju Jarc odkriva u Ujevićevu prvencu javlja se uz sonetni ciklus *Bdjenje*. Njegovu poantu slovenski kritik izrazio je ovim riječima: »Otroci časa smo, na licu nosimo žig trpljenja in kot luč v gluhi puščavi zasveti ljubezen in nam je edino dano le še čakanje na smrt. Poslednji verz izzveni v večnovčni vprašaj: Šta to znači?«¹¹ Srodno je Jarčevo razmišljanje o prvencu Antona Vodnika: »Pri mlažjih (kot seveda tudi pri širokosrčnih) pa je svetovni vihar le potrdil, kar so 'otroci' slutili: ojačil je v njih religioznost. Pri tem je torej čisto razumljivo, da gre vse njihovo stremljenje za notranji prerod, za večno očišćenje, saj so zanje ideali povprečne družbe (narodnost, civilizacija itd.) le mrtvi maliki in jim je beseda beseda: Človek.«¹²

U sažetom prikazu *Kolajne*, druge Ujevićeve zbirke, Jarc je godine 1927. i dalje ostao pri prikazanom razmeđivanju, tvrdeći da se Ujević nalazi s onu stranu kolektivnoga mišljenja i čuvstvovanja. »Mračen in razboljen hodi po svetu ne kot oboroženi, hrupni klicar množic, temveč kot starodavni pesnik-čarodej, ki trka na srce s tiho žalostjo in vdano prošnjo.«¹³ Jarc inzistira na razlikama između kolektivnoga i individualnoga: »Pesnik se celo odreka svojim poslanstvom, v čemer se močno razlikuje od svojih prejšnjih borbenih tovarišev, in se druží z bolestjo in trpljenjem, po katerih živi postoterjeno življenje. Vero v čisto življenje [...] je utelesil v 'Neznanki'«. Slovenski pjesnik i kritik visoko cijeni Ujevića, »velikog lirika«, njegovu intimnu ispovijed, i ponovno naglašava da su »te pesmi brez bučnosti, kakor dahnjene iz temine, sijoče kot molitev sklenjene roke: 'Nisam li pjesnik ja sam barem patnik'«. Upravo u ovom stihu prema Jarčevoj misli nalazi se poanta Ujevićeve *Kolajne*.

Zanimljivo je pak da ni Jarc ni Božidar Borko,¹⁴ vrstan poznavalac ondašnjega europskog (*Kolajninu* maglovitu spodobu Krista Borko je 1926. povezivao s Aleksandrom Blok¹⁵), a pogotovu našega pjesništva, nisu erotičnu liriku *Kolajne* i njezine značajke u smislu razdvojenosti eros — thanatos uključivali u širi kontekst, nisu uzimali u obzir barem Gradnikov prvenac *Pot bolesti* (1921) i u njemu prevladavajuću odrednicu eros — thanatos. Ali su svi redom — Borko, Jarc

¹⁰ Bilj. 2, str. 45.

¹¹ Bilj. 6, str. 170.

¹² Bilj. 7.

¹³ Bilj. 2, str. 45.

¹⁴ B. Borko, *Tin Ujević: Kolajna*, »Ljubljanski zvon« XLVI, 5/1926, str. 394—396.

¹⁵ Borko veli: »Tako se je v tem najvećem našem bohemu, ki ni mogel otkriti svojega bajnega kraljestva in njegove vladarice, ki je 'božanska žena, gospa nepoznata', razvil megleni ideal 'slavjanskoga Hrista', ki je k njemu dospel tudi Aleksander Blok.« Na ovu misao B. Borka osvrnuo se Vlatko Pavlečić, *Ujević u raju svoja pakla*, Liber, Zagreb 1978, str. 257.

i kasnije Debeljak — upozoravali na ovu razdvojenost Ujevićeva čuvstvenoga i misaonoga svijeta. Prema Borkovu prikazu *Kolajna* sadrži 48 ključeva za pjesnikovu dušu. Smrti se prema Jarcu otmilje npr. Nepoznatom, to jest radošću svijetlih slapova, blaženim jutrima što pružaju tihe duhovne slasti; a i ljubav brani čovjeka od smrti. No u čovjekovoj razdvojenosti između ognja tjelesnosti i svjetla vječnosti rađa se očaj: »A sva je nada — jednom reći životu, svijetu, nadi — zbogom.« Kako za Borka tako i za Jarca *Kolajna* je potvrda naravnoga razvoja Ujevićeva pjesništva: »Duh je tvoja tvrdja«, »v njej so doživetja velikega miru, brezkončnega Hrista, radosti duše, ki se je pometila s svetom.«¹⁶

Kolajna je prema Jarčevu sudu »epos prerajanja duše skozi grozo boja med telesom in duhom«. A kvaliteta koja je tu najizrazitija, najznakovitija, upravo je pjesnikova iskrenost: »Blizu nam je«, veli kratko slovenski pjesnik i kritik. U kasnijem ogledu i Debeljak ističe razdvojenost pjesnikove ličnosti, eros — thanatos, ali ne tek u *Kolajni*, već još u prvoj zbirci: »Prav ta zbirka je najbolj idealistična, da, najbolj duhovna in polna religioznega žara, kot je še nisem bral v srbsko-hrvatski književnosti. Ujević je v njej ves gotski človek, trubadur, pesnik boli in čistosti, ljubezni in vere. Sredi kavarniškega dima sanja o svoji Vivijani, o ženi, ki je Marija in Eva, ki mu je — kot Prešernu — 'božanstvo sredi pustega hrama'. Najznačilnejše izražaja to trubadursko erotiko cikel pesmi 'Molitev k božji materi za služabnico božjo Doro Remebot'.«¹⁷

A možda je upravo ova aposiopeza, ovo očito prešućivanje okolnosti o paralelnim pojavama i osjećanjima u lirici Ujevićevoj i Gradnikovoj, te donekle i Vodnikovoj, bilo rječita motivacija i pobuda slovenskim čitateljima. Možda je tako bilo korisnije od školskoga odnosno profesorskoga ocjenjivanja te opće pojave u kakvom god određenom smislu i pravou. Na ovakvu nas pomisao mogu naimenavesti drugi primjeri motiviranja slovenskoga literarnog općinstva za Ujevićevo pjesništvo. To se naimenogodačalo navođenjem pojedinih slovenskih pjesnika: Kettea, kako je učinio Jarc u prikazu prvenca, Župančiča i paralelizma između njegove *Predaj se vetrom, naj gre kamor hoče* te Ujevićeve »Podaj se pjanom vjetru...«, kao i Kosovela, ponavljanjem riječi *bori* i riječi *bura* u Ujevićevoj *Bura na Braču*; — na oboje je upozorio Tine Debeljak.¹⁸

Prvenstveno se pak slovenskog čitatelja u prikazima Ujevićevih pjesničkih zbirki moglo motivirati za Ujevića neobično čestim spominjanjem Prešernova imena i prirode njegove lirike.

Jarc je naimen prvi koji upozorava na te okolnosti, na specifičnu percepcijsku stranu, koja se u ondašnjem primanju Ujevićeve poezije u nas pojavljuje kao temeljna, a tako je i dandanas. To je svakako

¹⁶ Bilj. 2, str. 46.

¹⁷ Bilj. 8, str. 224.

¹⁸ *Op. cit.*, 288—289.

neobična ljudska blizina po duhu, po obliku i izrazu, po osnovnim raspoloženjima u pjesmama, a sve to obično nazivamo sadržajno uopćenim i stoga nesadržajnim izrazom *iskrenost*, koja je glavna odrednica klasičnosti Ujevićeve poezije. Iskrenost je u ovome slučaju ljudska blizina, razboljela i razbičana duša, koja se ne skriva već je u pjesmama nazočna te se pojavljuje u smislu klasičnom, u smislu neposredne ljudske otvorenosti, kako ove pojmove slovenski čitatelj doživljuje preko umjetnosti Prešernove, a gotovo bi se moglo tvrditi: i samo preko nje. Ovaj fenomen iz konkretne percepcije Jarc opisuje ovako: »Po slogu so te pesmi tako slovenske, da presenetljivo ob njih doživljaš našo bolešt, nemo in prikrito, Prešernovo, Kettejevo, Cankarjevo, in spoznaš, kako tuja nam je borbenost Nietzscheja in umetnost Kanta, ki so jo neslovenski ljudje zanašali v našo sodobno literaturo.«¹⁹

I Tine Debeljak pri označavanju Ujevićeve erotične lirike, cijeneći njezinu vrijednost, upozorava na ciklus pjesama *Molitva Bogomajci za rabu božju Doru Remebot*, pogotovu na prvi sonet. U *Kolajni*, koja je »v marsičem nadaljevanje prve zbirke in jo morda po intimnosti in pesniškem izrazu še presega«, naglašava upravo elementarne ljudske lirske trzaje kroz erotičnost 48 pjesama ogrlice — kolajne, »ki jih je pesnik napisal, da okraši vrat svoje Beatrice«. Ovako je izravno i neizravno naglasio plemenitu srodnost pjesme Petrarkine, Prešernove, Ujevićeve. »Vse te ljubavne pesmi, ki so jako močne po erotični težnji, so pete prav kot Prešernove brez vsakega upanja na zmago — 'jer te volim, ja od tebe bježim' — so slavospev erotičnemu trpljenju sploh, sanji, ljubezni, ki živi samo v pesniku: 'Božanska ženo, gospo nepoznata — i još mi reci: gdje si, što si, ko si?'«²⁰

Ni u doondašnjoj slovenskoj ni u kasnijoj literarnoj kritici i publicistici ne pojavljuje se uz nekoga pjesnika — slovenskog ili stranog — usporedba s Prešernom u smislu ocjenjivanja nekog pjesničkog djela. Kada se takvo što ipak pojavi, moguće je tvrditi, odnosno zaključivati, da slovenski kritik, i čitatelj, doživljuje i uviđaju doista iznimno visoku vrijednost kakva pjesničkog djela, i to kao izraz istančana individualnog duha, prožeta misaonim i čuvstvenim bogatstvom. Jedinom je zapravo Ujeviću, njegovoj umjetnosti, njegovu misaonom, čuvstvenom i uopće doživljajnom svijetu pripalo takovo vrednovanje u slovenskoj kritici, takva percepcija u slovenskih čitatelja.

U povodu prve i druge Ujevićeve pjesničke zbirke u slovenskoj je kritici i publicistici moguće naći one temeljne kategorije, koje se kao odrednice pojavljuju u samim zbirkama, bilo sadržajne bilo formalne. Iskrenost pjesnikove melankolije i unutrašnja napetost silne boli kao posljedica nemirne razdvojenosti između smrti i ljubavi bile su bliske slovenskoj kritici i čitateljima, te su mogle određivati imanentni metodološki pristup. Istančani pjesnikov izraz, koji je daleko od svake ba-

¹⁹ Bilj. 2, str. 46.

²⁰ Bilj. 8, str. 225.

nalnosti, arhaični elementi te mjestimična dijalekatska obojenost svojstveno se približuju slovenskom čitatelju, čemu treba dodati i izabranu formu — sonet — koji je ujedno i mjerilo težine Prešernove poezije. Sve je to stvaralo onu cjelovitost koju je kritika najpozitivnije naglašavala, označujući je klasičnom, kao poeziju srodnu Prešernovoj po svojim estetskim to jest misaonim i izražajnim značajkama.

U slovenskim napisima o Ujeviću gotovo se ne pojavljuje njegova biografija. Borko spominje njegovo boemstvo kao protest protiv samozadovoljstva građanskoga načina življenja, dakle kao izraz pjesnikova naziranja na život. Tek je Tine Debeljak 1935, u svome opširnijem portretu Ujevića, prikazao i iz ovih koordinata pjesnikovo življenje. Dr. Tine Debeljak, kritik i literarni estet ondašnjega katoličkoga literarnog kruga, češće je pisao o hrvatskoj tako i o srpskoj književnosti, i to u mjesečnom časopisu »Dom in svet«, koji je kasnije i uređivao.

O Ujeviću već na početku ističe da je boemski živio u Beogradu te da je pisao u nadahnuću sličnom onome u kojem su stvarali Verlaine i Rimbaud. Ali Ujeviću je konačno jedva uspjelo da se otme beogradskoj kafanskoj sredini, nastanivši se u Sarajevu gdje nastavlja svojim boemstvom (kao izrazom materijalnoga uboštva. Debeljak je, kako slijedi iz oglada, došao u Sarajevo iz Nikšića gdje je službovao kao profesor.²¹

»Ko sem ga obiskal v Sarajevu v napol podrti vegasti turški 'kolibi', mi je brez srajce in ves neprespan prišel odpret in me povabil v 'gledaličko kavarno', kjer mi je med razgovorom napisal sledečo 'skico za biografijo': 'Avguštin, ki se je po vojni sprevrigel v Tina, se je rodil 5. jul. 1891 v Vrgorcu, v vasi dalmatinskoga Zagorja, nedaleč od Makarske. Oče mu je bil učitelj. Prvih enajst let je preživel v Vrgorcu, Imotskem in Makarski: 1902 se je vpisal na gimnazijo v Split, kjer je maturiral z dobrim uspehom l. 1909. Sošolci njegovi na gimnaziji so bili — med drugim — tudi Djuro Vilović, pisatelj, Giovanni Maver, profesor slavistike in član italijanskega PEN-a v Rimu, dr. Adžija, prevajalec Beerove »Zgodovine socializma«. Vpisal se je na univerzo v Zagrebu: 1912 ga vidimo že v Beogradu, 1913 v Parizu, od koder se vrne domov l. 1919. Od tedaj živi v glavnem v Beogradu, Zagrebu in Splitu, od 3. sept. 1930 pa v Sarajevu.

L. 1914 je izdal kakih deset pesmi v »Mladi Hrvatski«. Od 1920—1932 pa zbirke Lelek sebra, Kolajna, Avto na korzu — pred kratkim pa je pripravil manjšo ali večjo zbirko pesmi za Hrvat-

²¹ Već prije toga Debeljak se obratio Ujeviću, kako slijedi iz Ujevićeve pisma Branimiru Livadiću (161): »Vidim da za me vlada sad izvjesni interes. Prije 3—4 dana tražio mi je prof. Debeljak iz Nikšića neke podatke koje sam mu, doista suhoparno, odmah i poslao.« (Sarajevo, 25. okt. 1933; usp. SD XIV, 349—350.) — Citirana »skica« jest na str. 222 nav. djela pod bilj 8.

sko Matico pod naslovom Ojađeno zvono. Prevedel pa je l. 1913 na Reki »En članek« René Pinina, Flaubertov »Oktobar«, Michéletovo »Ženo«, in Dostojevskega »Stopanico« v Beogradu, v Zagrebu (v Zab. bibl.) roman Albert Jeana; v Sarajevu brošuri »Slaba dela maloletnih« (Nedjela maloljetnih) in Dva glavna bogumila (Gandhi in Tolstoj). Na francosko pa je med vojsko prevedel dr. Krekove »Die Slowenen«. — »Les Slovènes«, traduit par A. U. Paris, Alcan. — Sodeloval je pri več revijah. Več književnih prilog je tiskal v časopisu »Domovina« (1926) v Zagrebu, a l. 1939 je pisal feljton v »Jadranski pošti« v Splitu.²²

Debeljak tu dodaje da je približno jednaku, ali manju biografiju objavio kasnije u antologiji *Ojađeno zvono* (str. 150). »Vse v drugačnem tonu pa je značilna opazka v 'Mladi hrvatski liriki' (1914), ki prekipeva objestne mladosti«, i odavde zatim citira Debeljak znakoviti odlomak.

U nastavku svoga ogleda Debeljak posebno se zaustavlja na znamenitom napisu *Nedjela maloljetnih* čime se izražava Ujevićevo distanciranje od ondašnje modne boeme, koja da nije izraz uvjerenja a kamoli svjetonazora. Tako je pjesnik ovdje, kako ističe Debeljak, »ostro napadel nepesništvo psevdosocijalnih pesnika in se jim seveda zameril«.²² Ali je iz »skice za biografiju« osobito zanimljivo to da je pjesnik još za vrijeme rata na francuski preveo brošuru dr. Janeza Evangelista Kreka *Die Slowenen*. To Ujević gotovo nikada nije propustio reći; nikada međutim ne spominje da je njemački tekst slovenskog političara preveo iz brošure koja objavljuje prije Krekova teksta studiju Andrije Milčinovića *Die Kroaten*.²³ Usudio bih se reći da je pjesnik Ujević već u mladosti nosio u sebi neku intimnu pjesničku nježnost prema susjednom slovenskom narodu, što nagovještuje i njegov prikaz *Preporoda* još godine 1912. Kasnije, u svojim feljtonima i ese-

²² T. Debeljak navodi, da »glavna misel te brošure je prevedena na slovensko v Štedimljevem članku 'Brezbriznost do kulture' v Modri ptici, 1. letnik (prevel Bartol)« (*op. cit.*, 286), što međutim nije točno.

²³ O Krekovoju brošuri na francuskom je sličan bibliografski podatak u omladinskom mjesečnom časopisu *Mentor* 1922/23, str. 156, gdje je u cijelosti priopćen francuski predgovor u izvorniku: enigmatičko A. U. razjasnio je dakle sam Ujević putem »skice« dane Tinetu Debeljaku. Što se tiče »skice za biografiju«, ona bi mogla biti u kakvoj svezi s »kratkim autobiografijom«, prema podrobnom opisu M. Vaupotića: »autograf iz zagrebačke ostavštine (...) u arhivu Instituta za književnost JAZU, objavljuje se prvi put« (*SD XVII*, str. 163). Indikativno je da se u ovoj autobiografiji i u pismu Krklecu od 28. 4. 1926 (*SD XIV*, 271—275) pojavljuje ime Janez, a inače Ivan Krek. Podrobnija usporedba ovoga autografa i njegovih kasnijih nadopuna s citiranom skicom mogla bi potvrditi ili zanijekati istovjetnost. — Također treba ovdje spomenuti da se Krekova studija na njemačkom iz zbirke *Schriften zum Verständnis der Völker* (verlegt bei Eugen Diederichs, Jena 1916) nigdje u publicistici o Ujeviću ne povezuje s Andrijom Milčinovićem te da Milčinovićevo studija *Die Kroaten* također nije registrirana u hrvatskim književnopoljijskim djelima, pa ni u *Enciklopediji Jugoslavije*.

jima, nerijetko navodi imena slovenskih pisaca, npr. Kettea, Cankara, Župančiča, Murna, Aškercera, ali nikada Prešerna.

Debeljak je jezgrovitim riječima, navođenjem činjenica i svojim pripomenama prikazao pjesnikovu ličnost i obilnu djelatnost do godine 1934. Drugi dio Debeljakova portreta hrvatskoga pjesnika građen je iz pjesničkog svijeta, i to sve od njegovih deset pjesama u *Hrvatskoj mladoj lirici* — gdje ga osobito privlači sonet *Oproštaj*, koji navodi u starom pravopisu i u gajici, a intepretira ga tako da pjesnik ovom pjesmom povezuje tradiciju hrvatskoga pjesništva od Marulića pa sve do Matoša — zatim preko zbirke *Lelek sebra*, iz koje »veje velika pesniška duša, ki ljubi in trpi v svoji razdvojenosti ter živi — zavedno obrnjena od sveta — samo v bogatstvu svojih sanj in svojih poletov«, a *Kolajna* opet dokazuje da je »vsa zbirka izraz velikega trpljenja in bega od realnosti življenja, topla pesem srca, ki išče odrešenje v duhu, v Kristu, v 'ruskem Hristu', ter ljubi svojo sanjo in svojo umišljeno ljubezen«. ²⁴

U prvo vrijeme Debeljaka se Ujevićeva poezija više doima s artističke strane. Ali još u prvoj zbirci otkriva cjelovitost njegova doživljaja svijeta i sebe u njemu, a silna tjeskoba ovakva doživljavanja u drugoj se zbirci samo još produbljuje te se potvrđuje iskrenost pjesnikove boli. Tim se sudom Debeljak pridružuje ocjeni Gustava Krkleca, ²⁵ ali se od nje ujedno i udaljuje, skrećući pozornost na temeljnu razdvojenost Ujevićevu, na pjesnikovu težnju da nađe odrješenje u svijetu duhovnosti. Nije Debeljak slučajno skrenuo pažnju na Ujevićeve sarajevske prijevode, a osobito na studiju *Dva glavna bogumila*. ²⁶

U Ujevićevu artizmu Debeljak je, kako izgleda, prvi uočio verzifikatorsku spretnost i svojstvenost njegovih rima. Pjesmu *Mrtva domovina* iz prve zbirke ocjenjuje kao značajnu za dalji razvoj upravo s obzirom na rimu i tudice u njoj. »Omenjam zato, ker bomo videli, da je prav to rimanje tujih samostalnikov postala pozneje pri njem manira.« ²⁷ U povodu zbirke *Auto na korzu* Tine Debeljak primjećuje da je »površno urejena, neenotna, a dobro naznačuje novo pot«; ²⁸ uz to ponovno upozoruje »na virtuoza, ki suvereno vlada z besedo in rimo, ki mu postaja cilj in ki jo nanovo ustvarja, oprt navadno na mitološka, latinska ali grška tuja imena (...). Taka je takoj prva pesem Poli-

²⁴ Bilj. 8, str. 226.

²⁵ Debeljak misli na Krklečevu kritiku *Auto na korzu*; »Politika« XXIV, br. 8571, str. 10, 20. 3. 1932. Datum izlaska lista i sâm navodi.

²⁶ U autobiografskom napisu *Predstavljam se čitaocima »Pravice«* iz godine 1940. Ujević ne spominje ni Krekove studije ni svoga prevodilačkog rada.

²⁷ Bilj. 8, str. 224. Vlatko Pavletić pak sudi da bi ova pjesma »navela manje upućene čitaoce da prije pomisle na Matoša nego na Ujevića, kao autora«; usp. *Ujević u raju...*, 418.

²⁸ Bilj. 8, str. 287.

himnija, kjer je odprl vse registre svoje besede in — erudicije.²⁹ Mogo bi se, možda, reći da erudit Ujević pri polisilabičnom srokovanju nije vodio dovoljno računa o vlastitom upozorenju, prepravljenom za ovu priliku: »Vatrogascu sroka! Pazi da vatra bude lokalizovana!«

Debeljak inače glede prve i druge zbirke u estetskom pogledu ne vidi nekih slabosti. Jasno uočava razvojnu crtu od početka i od prve zbirke, kojom se pojavljuje »novi Verlaine«, kako zaključuje. O *Kolajni* pak sudi da je zbirka cjelovita svojim ciklusom ljubavnih pjesama, »ali vsa njegova erotika je čisto trubadurska, idealna«, veli o pjesniku.³⁰ Pri tom opet polemizira s Krklecom, navodeći njegovu pjesmu *Škadarlija* (»ugasimo vatru krvi i požar mesa«) i članak u »Politici« od 20. ožujka 1982., tvrdeći suprotno Krklecu da Ujevićeva pjesma nije samo izraz spretnosti, nije samo ars poetica, već je u dubini ovoga pjesničkoga izvora velika ljudska bol. U zbirci *Auto na korzu* Ujević se prema Debeljaku sa svega petnaest pjesama pokazuje u novom liku kao virtuoz. Novim pjesmama opjeva dinamiku grada, metafizički poima posao radnikâ i strojeva.

Antologijska zbirka *Ojađeno zvono* u izdanju Matice Hrvatske 1984. privlači najopširniju, najveću Debeljakovu pozornost. Kritičar je uvjeren da se tek ovom zbirkom u cijelosti otkriva pjesnikov lik. Iz opširnije raščlambe valja naglasiti da u prvom ciklusu, *Slava*, pjesnik pjeva pohvalnice zemlji, snovima, noći i duhovnim večerima, a poanta je ovoga ciklusa pohvalnica suncu i beskrajnim misaonim prostranstvima. *Herpe* tvore pjesme subjektivnih duhovnih emocija prožetih osjećajem pobratimstva među ljudima, ali i nekakvim zanosima te ujedno strepnjom usljed kaotičnih promjena u suvremenoj civilizaciji gdje ljudi postaju automati. Ali s ciklusom *Misao* opet počinje prevladavati refleksivna duhovna pjesma, odavajuća životni optimizam, polet pjesnikova boemstva, metafizičke poezije. Ujević je, prema Debeljaku, svoj pjesnički i životni optimizam poput Župančića izrazio pjesmom *Podaj se pjanom vjetru*. Pri tomu je naročito jasno zahvatio prostranstva prirode, njezine oblike, sunce, more, vjetar, vode, nebo, travu, mahovinu. Izražava svoju tjesnu vezanost za prirodu, za *Buru na Braču* »s ponavljanjem kot Kosovel (Bori): Bura. Bura. Bura. Bura«. Značajna je Debeljakova misao o završnom ciklusu *Ljubav* sa svega deset pjesama, da bi naime i na taj način *Kolajna* ostala netaknuta, nerazbijena cjelina, nepreseguta i kao vrhunac Ujevićeve ljubavne lirike, one lirike dakle koja ostaje i nakon *Ojađena zvona* najviši pjesnikov domet.

S pravom se može tvrditi da je otkrivalački smisao i bit Ujevićeve lirike Debeljak izvrsno uočavao njezine posebnosti i odlike. Upozorio je na konkretne srodne pojave u slovenskoj lirici, da bi tako pjesnika

²⁹ *Nav. dj.*, str. 286—287. Kao osobito zanimljivo područje Ujevićeve poetike ova je pitanja zahvatio Vl. Pavletić u posebnim poglavljima *Strane riječi i verzificirana leksikografija te Štaj i bijeda srokovca*, a u svojoj studijoznoj knjizi o Ujeviću.

³⁰ Bilj. 8, str. 225.

još više približio slovenskom čitatelju. Klonio se međutim opasnosti uopćavanja na temelju nekih tipičnih pojava koje bi mu se upravo nametale iz osobitosti slovenske lirike duhovno religioznog značaja, ujedno i visoke kvalitete, vezane npr. za Alojza Gradnika, Antona Vodnika, Boža Vodušeka, pa i Franceta Vodnika. To ga je očuvalo da katoličkom mjesečnom časopisu i njegovim pjesnicima s jedne a Ujevićevoj lirici s druge strane prida aktualizaciju koja bi u jednom i u drugom slučaju bila neprimjerena i nedobrodošla.

Smije se to zaključiti i po tomu što je upravo Tine Debeljak odbio ne samo Krklečev svojestven odziv na zbirku *Auto na korzu* godine 1932. kao na »tin, tin, tin poeziju«, te se može potvrditi prvenstveno po tome što je tu Debeljak označio nemogućnost stanovitih krugova da razumiju i dožive religioznu metafiziku Ujevićeve refleksivne pjesme, pa je stoga grubo i s nerazumijevanjem ocijenjuju kao — klerikalnu. Debeljak tu apostrofira pisca u nikšićkom časopisu »Razvršje«, koji inače Ujevića »imenuje najbolj talentiranega jugoslovanskoga pjesnika izmed živih«, ali koji ujedno pjesnika »odkloni radi nesodobnosti (revija je stala na marksističnem svetovnem nazoru!), češ, da korenni v prošlosti [...] na konzervativni idealistični bazi [...] ter so v dnu religiozni klerikalni akordi v zvezi z iracionalizmom. Zdi se mi, da je to sodbo izrekel kritik³¹ na temelju zamenjave Tina Ujevića z zagrebškim Matom Ujevićem, kar se večkrat dogaja, nekaj pa tudi iz srbske miselnosti«, veli Debeljak, »ki smatra vsako religiozno pesem za — 'klerikalno'. Ujević je daleč od tega. Njegova pesem je samo najlepši 'izraz osebnosti, vseskozi duhovne, ki ga je poljubil kozmos' in ki se v svoji mladosti bori za duhovno podobo erotike, v sedanjem času pa za sodobnega človeka, ki priznava vso tehniko modernega časa in stvari izven sebe, pa jih pojmuje v njih globljem smislu, v kolikor so v zvezi s človekom.«³²

Po svemu sudeći, tu je pokušaj sinteze duha i stvari preko jedine mogućnosti, preko čovjeka poduhovljena i radoživa, a ujedno obdarena umijećem i blagodati — boeme. No i ovdje se već, u Debeljaka, naslućuju razmišljanja na koja bi on mogao doći uspoređivanjem ranijeg, mladenačkog, i kasnijeg, boemskog življenja Ujevićeva, ali očito takva zapažanja nije uspio formulirati. To je naimе ona razlika između Ujevićeva javnog i nacionalno idejno angažiranog življenja te ovog kasnijeg koje je javno angažirano boemom i prvenstveno poduhovljenom pjesmom. Neobično je to pregnantno i kompleksno utvrdio Miroslav Vaupotić u *Nepoznatom Ujeviću*:

»On se postidio svojega prošloga života i odlučio da postane i ostane ono što jest, samo PJESNIK I LITERAT. Ujedno pledira za spas ljudske duše, za bitnu etičku polugu svog idealističkog,

³¹ T. Debeljak je pročitao prikaz J-a: *Tin Ujević: Auto na korzu*, »Razvršje« I, 1/1932, str. 37.

³² Bilj. 8, str. 289.

utopijski čistog asketskog stava — za svečovjeka moralnog i ekonomskog. U krvavim, mučnim i veličanstvenim perturbacijama nakon I. svjetskog rata... Ujević, fizički ogoljen, etičko-psihički očišćen, deziluzioniran prihvaća Umjetnost kao Spasitelja i jedino pribježište od bolesti i bezumlja vremena.«³³

I bez obzira na nesustavno i neizravno zanimanje slovenske kritike i publicistike³⁴ kao i književnog stvaralaštva³⁵ za Ujevića, valja na kraju ovoga prikaza slovenske međuratne recepcije Ujevićevih djela upozoriti i na gostovanje skupine članova Društva hrvatskih književnika u Mariboru, svibnja 1940. godine, dakle uoči rata.³⁶ Članovi Društva hrvatskih književnika 1939. gostovali su u Ljubljani, što je bio prvi službeni susret obaju društava, i to u želji da se pojačaju međusobni odnosi. U Mariboru je tih godina djelovao Umetniški klub, a vodio ga je pisac dr. Makso Šnuderl. Umetniški teden te je godine prema prijedlogu članova kluba imao biti obogaćen posjetom hrvatskih književnika. Da se radilo o ozbiljnom zahvatu vidi se iz priprema o kojima je izvještavao mariborski dnevni list »Večernik«. U članku *Hrvatski književnici u Mariboru*³⁷ priopćeno je da je primljen pozitivan odgovor predsjednika Društva hrvatskih književnika dr. Ilije Jakovljevića te da će se pozivu odazvati i pisci koji u Ljubljani nisu gostovali. »Med drugimi pride najbrže tudi znani pesnik Tin Ujević«, a druga imena u »Večerniku« ovoga puta još nisu navedena.

³³ Miroslav Vaupotić, *Nepoznati Augustin Ujević*, »Književnik«, Zagreb, 18/1960, str. 705.

³⁴ Povodom knjige eseja Velibora Gligorića *Matoš Dis Ujević*, Beograd 1929, pisao je u Slovenaca prvi Tone Potokar (»Slovenac«, LXII, 1927, 7. 6. 1929, str. 7); prihvatio je Gligorićeve oznake »tega religioznega asketa, bogatega simbolista, stilnega provincialca in svojevrstneža, danes bolj miselnega kot fluidnega pesnika, pandurovićevskega samotarja, katerega ženi posvećene pesmi so ko molitve in ki je manj erotičen, ritmično verlainjevski in malo muzikalen«. Potom je o knjizi pisao i Anton Ocvirk (»Ljubljanski zvon«, XLIV, 8/1929, str. 508); i on označuje Ujevića prema Gligoriću te je dakle »katoliško religiozni Ujević, ki 'nosi poklon Bogorodici' v vsaki pesmi, bolj intelektualen — 'Njegov duh ima svoju intelektualnu kupolu koja oseća teški pad kapi Hristove krvi' (str. 53) — kot liričen, asket u doživljanju samote, nikjer erotičen, pesniško kmalu izžet«. Kasnije spominje Gligorića i Tine Debeljak, ali on raščlanjuje pjesnika samostalno i ne povodi se za Gligorićevim ocjenama već se od njih udaljuje; usp. *nav. dj.*, str. 223.

³⁵ Pavel Golja je Ujeviću posvetio pjesmu *Manifest* (»Ljubljanski zvon«, XLVI, 1/1926, str. 1—2); usp. Lino Legiša, *Zgodovina slovenskega slovstva*, VI, V eskpresionizem in novi realizem, Slovenska matica, Ljubljana, 1969, str. 297. Pjesma je bila prevedena na srpski; usp. *SD XVII*, str. 394, natukn. 117.

³⁶ Novinske bilješke o tome ostale su u *Sabranim djelima* neregistrirane, ali posjet i skupinu hrvatskih književnika točno opisuje urednik *SD*, i sam sudionik gostovanja, pjesnik Dragutin Tadijanović; usp. ljetopisnu *Kronologiju Tina Ujevića*, *SD XVII*, str. 522. Urednik D. Tadijanović upozorio je 6. XI. 1980. pisca ovih redaka na mogućnost odjeka tog posjeta u mariborskom tisku.

³⁷ »Večernik« XIV, 89, 19. 4. 1980, str. 4.

Organizatori su zatim 8. svibnja upriličili sastanak »zastopnikov mariborskih kulturnih društva in ustanov, ki ga je sklical Umetniški klub zaradi priprav za sprejem hrvatskih književnikov v sredo 15. t. m.«,³⁸ a predsjednik dr. Šnuderl je »obrazložil pomen omenjene manifestacije za slovensko-hrvatske kulturne stike in sporočil dotlej določene točke programa«. Potom je »Večernik« 13. i 14. svibnja prikazao u opsežnom članku *Pred hrvatskim literanim večerom v Mariboru* opće značenje posjeta, predstavivši ujedno posebno goste kratkim prikazom života i djela te slikom, i to prvi dan Vladimira Nazora, Tina Ujevića,³⁹ Ilije Jakovljevića i Ive Kozarčanina, dok su drugi dan bili objavljeni slika i prikaz Dobriše Cesarića i Novaka Simića.

Mariborčane je »Večernik« pozvao i posebnim apelom. U njemu je pored ostaloga stajalo: »Obisk hrvatskih književnika naj bo manifestacija slovensko-hrvaškega prijateljstva, poglobitev medsebojnih stikov in učvrstitev novih vezi, ki baš v sedanjem času morajo tesno povezovati Slovence, Hrvate in Srbe.«⁴⁰ Ovaj poziv je potpisalo osamnaest prosvjetnih i radničkih društava te kulturnih ustanova.⁴¹

³⁸ Za sprejem hrvatskih književnika, »Večernik« XIV, 104, 9. 5. 1940, str. 4. Prema izjavi D. Tadijanovića na *Danima Tina Ujevića* u Zagrebu 6. 11. 1980. Nazor i Ujević prvi put su se u životu sreli tek u Mariboru.

³⁹ Portret je ovakav: »Tin Ujević je pesnik neomejenih sposobnosti, ki prehajajo v neverjetnosti in bizarnosti. Predvsem je intelektualističen pesnik. Med Hrvati in tudi med Srbi je izredno popularen po svojem svoječasnem bohemskem življenju. O njem krožijo povsod neštete anekdote. V zanjem času je pa bohemstvo opustil. Pesniti je pričel že zgodaj. Prvič je nastopil v 'Hrvatski mladi liriki' in objavil potem celo vrsto pesniških zbirki, ki so zbudile veliko zanimanje. Njegovo zbrano pesniško delo bi obsegalo najmanj 10 zajetnih knjig, a prav toliko bi jih napolnili tudi njegovi izvrstni eseji. Razen tega je dober poznavalec orientalske književnosti.« — »Večernik«, XIV, 107, 13. 5. 1940, str. 4. Ujevićeva je slika iz serije koju je u *SD XI* i XIV. gotovo identična s prvom. Sudjelovali su i D. Tadijanović, I. G. Kovačić i O. Delorko, svi navedeni u »Večerniku«, 13. 5. 1940, ali člankom i slikom nisu bili predstavljeni, dok je njihov nastup bio opisan u konačnom opsežnom izvještaju u »Večerniku« 16. 5. 1940.

⁴⁰ *Mariborčani!* — »Večernik« XIV, 108, 14. 5. 1940. Identičan poziv donio je i ljubljanski »Slovenec« LXVIII, 11. 5. 1940, br. 106a, str. 5, a iste su novine 15. 5. 1940. donijele i posebni poziv župana, gdje je rečeno, među ostalim: »V pozdrav dragim gostom bo mestna občina na svojih poslopnih danes dopoldne razobesila državne (!) zastave. Vljudno vabimo meščane, da store isto na svojih.«

Istoga dana je u »Slovenec« na 8. str. dr. Ivan Dornik u članku *Pred današnjim nastopom hrvatskih književnika v Mariboru* među ostalim zapisao i ovo:

»Srećna misel, ki jo je sprožil predsednik Umetniškega kluba v Mariboru dr. Makso Šnuderl, povabiti hrvatske književnike tudi v Maribor, da nastopijo v okviru Umetnostnega tedna, je naletela pri slovenskem občinstvu na radosten odmev. Kar devet hrvaških književnikov se je z veseljem odzvalo, poleg najmlajših tudi dva starejša, Vladimir Nazor in Tin Ujević, ki v Ljubljani nista bila. Ker je bilo v Slovincu o priliki njihovega obiska v Ljubljani, o Ivanu Goranu Kovačiću, dr. Iliji Jakovljeviću, Dobriši Cesariću, Novaku Simiću že poročano, zato naj

Izvještaj o posjetu ispunio je gotovo cijele dvije stranice »Večernika«. Opisao je manifestacije prilikom dočeka, polaganje vijenca na grob Rudolfa Maistra, borca za sjevernu granicu, govore Šnuderla i Jakovljevića, zatim književnu večer i manifestativni pohod po ulicama, u kojemu je sudjelovalo golemo mnoštvo Mariborčana. Prema izjavi Jara Dolara,⁴² osobito glasne manifestacije bile su pred njemačkim konzularnim uredom.

U književnom programu u Narodnom gledalištu nakon Šnuderlova i Jakovljevića pozdrava prvi je recitirao upravo Tin Ujević. »Čital je nekaj svojih umetnin,⁴³ ki so pokazale že na prvi mah vso tipiko

spregovorim le o Vladimirju Nazoru in Tinu Ujeviću.« Nakon prikaza Nazorova rada i života dr. Dornik opisuje Tina Ujevića, pri čemu se oslanja na prikaze Mirana Jarca iz godine 1921. i 1927, koje i citira, dodajući zatim i dopune o kasnijim godinama: »Ujević je izvorna pesniška osebnost, njegova erudicija je edinstvena v hrvaški književnosti, njegovi eseji (Ljudi za vratima gostionice, Skalpel kaosa i drugi), ki še niso zbrani in bi jih bilo še za nekaj knjig) spadajo med najboljše v hrvatski literaturi.«

Istoga dana, tj. 15. svibnja, priopćio je i Mariborer Zeitung dobrodošlicu pod naslovom *Vertreter der kroatischen Geisteswelt in Maribor willkommen!* (»Mariborer Zeitung«, 80. god., br. 108, 15. 5. 1940, str. 4; objavljena je i Ujevićeva slika, baš kao u »Večerniku«, a potpis: Tin Ujević, der Lvriker der kroatischen Boheme.

Dobrodošlicu kao u »Večerniku« i županovu odluku o vješanju zastava priopćilo je i ljubljansko »Jutro«, XXI, br. 111, 15. 5. 1940, str. 5. Ljubljanski »Slovenski Narod« objavljuje naredbu župana, »Mariborskim meščanom!« »Slovenski Narod« LXXIII, br. 108a, 14. 5. 1940, str. 3.

⁴¹ To su: Umetnički klub, Prosvetna zveza, zveza kulturnih društva, Prosvetni odsek Sokola, Prosvetni odsek podzveze Slovenskih fantov, Študijska knjižnica, Muzejsko društvo, Zgodovinsko društvo, Ljudska univerza, Narodno gledalište, Glasbena Matica, Pedagoška centrala, Pevska društva Maribor, Drava, Jadran, Delavsko kulturno društvo »Vzajemnost«.

⁴² Prof. Jaro Dolar sudjelovao je u manifestacijama; izjava piscu ovih redaka 24. XI. 1980.

⁴³ Ujevićeve recitacije registrirali su gotovo svi izvjestitelji, npr. u »Slovenskom Narodu« stoji: »Prvo je nastopil naš Tin Ujević. Nešteto anekdot kroži o njem po Jugoslaviji, toda popularni Tin Ujević ne bi bil to, kar je, ako ne bi pozabil doma zbirke pesmi, iz katere je hotel čitati Mariborčanom svoje izbrane pesmi. Tako je naš znameniti Ujević poskrbel za to, da so Mariborčani leteli tik pred nastopom na vse strani po Mariboru, da so našli pesnikovo zbirko 'Ojađeno zvono', iz katere je potem recitiral 'Svetkovina ruža', 'Majdan', 'Produženi svijet' in 'Traženja na miljokazu'. Tin Ujević morebiti ne imponira z načinom podajanja in s svojim glasom. Zagrabi pa te globina njegovih misli, frapantnost njegovih domislekov.« — *Lepota hrvatske besede. Izredno močni vtisi hrvatsko-slovenske kulturne manifestacije.* — *Katera dela hrvatske književnosti so Mariborčane najbolj navdušila*, »Slovenski Narod« LXXIII, br. 111, 17. 5. 1940, str. 3.

Posebno ističe Ujevića i »Jutro«: »Najprej je recitiral popularni Tin Ujević izbrane refleksivne in tehnično sijajno zgrajene pesmi Svetkovina ruža, Majdan, Produženi svijet, Traženja na miljokazu.« — »Jutro« XXI, br. 113, 17. 5. 1940, str. 3. »Mariborerica« izvještava o Tinovu čitanju slično kao

tega tvorca intelektualistične bizarnosti, duhovitosti in miselnosti, ki v naši slovenski poeziji nima sorodnosti. Polno gledališče je sprejelo Ujevića z navdušenimi ovacijami [...]. S svojo jasno, skoraj realistično besedo, ki je postala takoj vsem razumljiva, je dosegel Dragutin Tadijanović, ki je nastopil za Ujevićem, takoj kontakt s publiko.«⁴⁴

i »Slovenski Narod«: »Als erster rezitierte seine Gedichte Tin Ujević. Er gehört zwar nicht zu jenen Dichtern, die mit Sprechkultur und Vortragskunst das Publikum in vorhinein gewinnen, dennoch haben seine leidenschaftlich-trunkenen Verse mit ihren kühnen Metaphern und der eleganten Ausdrucksweisen grossen Eindruck hervorgerufen. Er las — wie zu erwarten war — seinen berühmten Rosenhymnus Svetkovina ruža (Das Rosenfest) und die Gedichte Produženi svijet (Erweiterte Welt), Majdani u biću na dvije noge (Bergwerke im Wessen auf zwei Füßen) und Traženja na miljokazu (Am Meilenstein).« — *Ein literarischer Abend der kroatischen Schriftsteller im Mariborer Theater. Ein Querschnitt durch die kroatische Literatur der Gegenwart.* jm (= Jaro Dolar). Mariborer Zeitung, 80. god., br. 112, 19. 5. 1940, str. 4.

⁴⁴ *Ueličastna manifestacija slovensko-hrvatskega bratstva.* »Hrvatje smo in stojimo z vami Slovenci v sreči in nesreči!« »Večernik« XIV, br. 110, 16. 5. 1940, str. 3. — *Pesniki in pisatelji recitirajo,* »Večernik« XIV, 110, 16. 5. 1940, str. 4.

O uspjehu u kulturnom i manifestativnom smislu izvještavali su i drugi listovi: *Popoln uspeh hrvatskih književnikov v Mariboru. Recitacijski večer v mariborskem gledališču se je spremenil v viharne in navdušene manifestacije,* »Jutro« XXI, br. 113, 17. 5. 1940, str. 3; *Ueličastna manifestacija slovensko-hrvatske vzajemnosti,* »Slovenec« LXVIII, br. 110a, 16. 5. 1940, str. 7, te dan kasnije: *Maribor manifestira za zблиžanje med Hrvatini in Slovenci. Glavni urednik »Hrvatskega Dnevnika« dr. Jakovljević: »Uedite, vedno, v sreči in nesreči, stojimo mi Hrvatje z Vami Slovenci,* »Slovenec« LXVIII, br. 111, 17. 5. 1940, str. 8 (Tu je također zapisano što drugi nisu izvjestili, da je naime dr. Šnuderl gostima darovao umjetničku sliku, Jirakove *Kopače v vinogradu*, i da je na društvenoj večeri u hotelu »Orel« odgovarao pored predsjednika Jakovljevića »pesnik Tin Ujević, ki je zlasti tu pokazal vso izklesano duhovitost svojega bleščečega humorja.«); Mariborerica piše čak u dva navrata: *Festtag der kroatisch-slovenischen Wechselbeziehungen. Begeisterter Empfang am Bahnhof. Voller Erfolg des literarischen Abends im Mariborer Theater. Herzlicher Verlauf des Begrüssungsabends im Hotel »Orel,* »Mariborer Zeitung«, 80. god. br. 110, 17. 5. 1940, str. 5, te zatim još: *Abschied von den kroatischen Gästen. Herzlicher Begrüssungsabend des kroatischen Kulturvereines »Napredak,* »Mariborer Zeitung« 80. god., br. 111, 18. 5. 1940, str. 4.

O prijemu u Mariboru evo članaka i u ljubljanskom »Jutru« i »Slovenskom Narodu«: *Krasen sprejem hrvatskih književnikov v Mariboru. Na kolodvoru jih je z ovacijami pozdravila ogromna množica zavednih Mariborčanov,* »Jutro«, XXI, br. 112, 16. 5. 1940, str. 5, odnosno: *Impozantien sprejem hrvatskih književnikov v Mariboru. Obisk hrvatskih književnikov se je pretvoril v sijajno manifestaciju nacionalne misli ter slovensko-hrvatskih kulturnih stikov,* »Slovenski Narod«, LXXIII, br. 110a, 16. 5. 1940, str. 3.

Sažetak svega što se bilo dogodilo u Mariboru, a iz perspektive hrvatskih književnika koji su gostovali u Mariboru, priopćen je u »Savremeniku«: *Hrvatska devetorica u Mariboru,* »Savremenik«, XXVIII, Zagreb, 1. lipnja 1940, knj. I. broj 11. str. 346—348. Iz toga prikaza valja naglasiti, »da su i hrvatski književnici čuli prvi puta Tina kako recitira« (str. 347), te primjed-

Mimo manifestativni značaj posjet je imao i nedvojbeno kulturno, estetsko obilježje, što se vidi po odazivu publike⁴⁵ i iz članaka novinskog izvjestitelja. Ujević je u slovenskih čitatelja u Mariboru bio srdačno i otvoreno primljen, čime su dakako nije moguće služiti radi nekih širih korelacija, ali se ovim posjetom i Ujevićevom nazočnošću svojski upotpunjuje slika slovenske recepcije ovoga hrvatskog književnika u vrijeme između dva rata.

O međuratnim kritičkim i publicističkim odjecima Ujevićeva pjesništva u Slovenaca možemo svakako tvrditi da je bilo sustavno. Dapače samo je o dvama hrvatskim književnicima toga vremena pisano u Slovenaca kontinuirano, i ne tek slučajno: o Krleži i o Ujeviću. Ako je prvi privlačio pozornost svojim vehementnim djelovanjem i pisanjem, drugi gotovo isključivo svojom intimnom, misaono bogatom, individualnom poezijom. Ono što je uvelike ispunjavalo stupce u građanskom tisku širom Jugoslavije, to jest Ujevićev javno-zasebni život, njegovo umijeće življenja svojim životom — što se izrabljivalo u senzacionalističke svrhe — sve je to u slovenskoj publicistici ostajalo posve po strani. Jedini je Debeljak donekle registrirao ove strane Ujevićeva življenja da bi ukazao na pjesnikovu ljudsku Kalvariju te na suvislosti u svijetu njegova umjetničkog stvaranja.

Pristup Ujevićevoj poeziji u slovenskoj književnoj publicistici bio je stručno neporeciv i stvaran, a motivaciju su pisci u najvećoj mjeri crpili iz temeljnih sadržajnih, idejnih i uopće estetskih značajki Ujevićeve poezije. One su bile optimalno nazočne u svijesti i u poetološkom horizontu slovenskih književara. Kao znakovite estetske, misaone i izražajne odrednice Ujevićeve umjetnosti riječi u smislu vrednovanja pisci ih povezuju s Prešernom i s prirodom njegove poezije. Bitan sadržaj

bu koja korespondira s odredbom mariborskoga župana da se izvjesje državne zastave: »Pred početkom recitacije pojavljuje se sva devetorica na pozornici, koja je okićena hrvatskom i slovenskom zastavom (inače 'prepovedana')!« Slovenci u Mariboru bili su izloženi pritisku; u uvodnom članku povodom otvaranja III. Umetniškog tedna u Mariboru bile su u »Slovencu« cenzurirane Šunderlove riječi u kojima je bila aluzija na tisućugodišnji njemački pritisak (usp. »Slovenec« LXVIII, br. 108, 14. 5. 1940, str. 2), a slovenski župani su se upravo tada stali u Beogradu boriti za banovinu i za slovensku samoupravu (usp. *Slovenski župani zahtevajo banovino Slovenijo*, »Slovenec« LXVIII, br. 110, 16. 5. 1940) pa je na njih pritisak vršio i centralizam, a posljedica je bila zabrana nacionalnih simbola.

Možda ima izvještaja o posjetu u Mariboru i u Hrvatskom dnevniku, kojega je urednik bio dr. Ilija Jakovljević, a možda i u drugim listovima; ni Hrvatski dnevnik ni drugi dnevници nisu mi bili dostupni.

⁴⁵ Valja napomenuti da se svega mjesec dana ranije u Mariboru, u organizaciji Umetniškoga kluba, imao održati književni nastup mladih slovenskih književnika iz Ljubljane, ali je otpao jer je »bilo gledališće skoraj prazno in so morali večer odpovedati«. Usp. *Kulturni škandal v Mariboru*, »Večernik« XIV, 85, 15. 4. 1940, str. 4.

tih odrednica jesu humana pregnuća, misaona ozbiljnost te filozofska nabijenost, i to u klasičnom izrazu i obliku. Sve je to zajedno tvorilo cjeloviti i individualni duhovni i umjetnički svjet Ujevićev, kako je uspjela ocijeniti slovenska kritika.

Potrebno je na kraju reći da se slovenska književna publicistika u širem i kritika u užem smislu u vrijeme između dva rata bogato izgrađivala te dokazivala svoje kvalitete, potvrđujući se često upravo na dva značajna i velika hrvatska umjetnika, na Krleži i na Tinu Ujeviću.